

Archeologienota

Deurne, Vaartdijk

Deel 2: Programma van Maatregelen

Inhoud

1	Administratieve gegevens	1
2	Gemotiveerd advies.....	2
2.1	Datering en interpretatie onderzoeksterrein	2
2.2	Waardering archeologische vindplaatsen	2
2.3	Impactbepaling	3
2.4	Bepalingen van de maatregelen	3
2.4.1	Kennispotentieel verder (voor)onderzoek	3
2.4.2	Volledigheid van het (voor)onderzoek	4

1 Administratieve gegevens

Algemeen

Naam site	Deurne, Vaartdijk
Ligging	Vaartdijk, gemeente Antwerpen, provincie Antwerpen
Kadaster	Antwerpen, Afdeling 26, Deurne 1, Sectie A, percelen 7C3, 7G3, 7W2, 7Y2, 7Z2, 8A8, 118B7, 118G6, 118H6, 118K6, 1182D, 1185C, 121T2, 121V2, 121Y2, 121Z2, 123A3, 123W2, 123/2A, 125T9, 125V9, 126C3, 126/6A, 127E11, 135A2, 135D2, 135E2 en openbaar domein
Projectnummer BAAC Vlaanderen	2020-0504
Reeds uitgevoerd vooronderzoek	Bureauonderzoek (2020D143)
Bewaarplaats archief	nvt

Actoren

Auteur	Margot Vander Cruyssen
Betrokken actoren	Anne Vandeplasse
Betrokken derden	nvt

Plangebied

Oppervlakte plangebied	33.000 m ²
Kartering gewestplan	Industriegebied

2 Gemotiveerd advies

2.1 Datering en interpretatie onderzoeksterrein

De ontwikkeling van het projectgebied kent drie grote fasen:

Tijdens de eerste fase maakte het onderzoeksgebied deel uit van het natuurlijke valleilandschap van de Vlaamse vallei binnen het stroomgebied van de Schelde op de rechteroever. Het Klein Schijn, dat enkele kilometers verderop samenvloeit met het Groot Schijn en als Schijn uitmondt in de Schelde, vormt de vallei van het Klein Schijn. De oevers van een waterweg vormden tijdens de steentijden, metaaltijden en Romeinse periode een aantrekkelijke plaats. Riviervalleien blijken in de metaaltijden ook een bijzondere religieuze functie te bezitten. In die context zijn – met name in de late bronstijd – zeer veel objecten (bijlen, zwaarden, lanspunten, spelden...) gedeponerd die in de 19de/20ste eeuw tijdens bagger- en/of kanalisatiewerken aan het licht zijn gekomen. Voor het Albertkanaal is hierover geen specifieke informatie beschikbaar. Of dit beeld een weerspiegeling is van de archeologische werkelijkheid is weinig waarschijnlijk. Het heeft vermoedelijk veeleer te maken met een gebrek aan archeologische opvolging van de werken. De aanwezigheid van nederzettingen binnen de vallei van het Klein Schijn werd reeds bevestigd door de landschapsatlas van het Agentschap Onroerend Erfgoed. Er werd melding gemaakt van archeologische vondsten van ijzertijdbewoning, een Romeinse cultusplaats, Romeinse bewoning en 11de- tot 13de-eeuwse bewoning.¹

De tweede fase van het onderzoeksgebied wordt ingeluid met de inpoldering van buitenstedelijke natte gronden tussen de 11de en 18de eeuw. Door de aanleg van dijken en sluizen werden permanentere kleine woonkernen en landbouwactiviteit mogelijk. De gebieden werden vanuit strategisch standpunt vaak blank gezet en overstromden op regelmatige basis door vloedgolven en dijkbreuken. De polder van Merksem en de gebieden ten noorden hiervan werden weerhouden van het water door de Schenkeldijk en de Fernandusdijk. De zuidelijke Schijnoever behoorde tot de Bemden of Lege Landen. Op de polderkaart zijn er verschillende hoeves en sites met walgracht terug te vinden rondom het projectgebied.

De derde fase vangt aan in de 19de en 20ste eeuw met de uitbreiding van de haven van Antwerpen en het stedelijke weefsel van het stedelijke centrum van Antwerpen. Door de aanleg van kanalen, binnenvaartdokken en wegen verstedelijkte de noordelijke oever van het Klein Schijn. De zuidelijke oever behield nog tot ca. 1940 zijn landelijke karakter. De Kempische Vaart was aangelegd rond 1846. De zone aan het kanaal werd op verschillende plaatsen opgehoogd en omgevormd tot industriegebied. In 1935 werd de Kempische Vaart omgevormd tot het Albertkanaal, welke in het vierde kwart van de 20ste eeuw verbreed werd ter hoogte van het projectgebied. De Brug van Deurne-Bal werd vermoedelijk aangelegd in de vorm van een sluis samen met de Kempische Vaart in het midden van de 19de eeuw. De Theunisbrug is jonger en dateert uit 1935, opgevolgd door een noodbrugconstructie tussen 1940 en 1960 en de huidige brugconstructie van 1960.

2.2 Waardering archeologische vindplaatsen

Het bureauonderzoek bracht geen concrete aanwijzingen van de aanwezigheid van archeologische sites binnen het onderzoeksterrein. In de Centrale Archeologische Inventaris zijn in de omgeving enkel plaatsgebonden waarden aanwezig wier invloed niet tot in het plangebied zal strekken. Wel blijft er, gezien de landschappelijke ligging van het terrein en gekende archeologische gegevens, een verwachting voor rurale archeologische sites uit de steentijden, metaaltijden, Romeinse periode en middeleeuwen. Door de werking van de rivier is het mogelijk dat het bodemarchief op verschillende tijdstippen afgedekt werd door overstromingssedimenten. De kans dat de archeologisch relevante

¹ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2014

lagen op grotere diepte voorkomen is daardoor aanwezig. Deze verwachting wordt echter zwaar getemperd door de impact van de gekende verstoringen:

De zuidelijke kanaaloever behield een landelijk karakter zeker tot 1914 en vermoedelijk nog een lange tijd daarna. De aanleg van de Kempische vaart en Brug Deurne-Bal in het midden van de 19de eeuw, de omvorming tot het Albertkanaal en de aanleg van de Theunisbrug in het begin van de 20ste eeuw en de aanpassingen aan de bruggen en uitbreidingen van het Albertkanaal op het einde van de 20ste eeuw en het begin van de 21ste eeuw, hebben vermoedelijk voor grote verstoringen van de bodem gezorgd. De kans op het aantreffen van sporen langs deze zuidelijke oever is hierdoor eerder laag door de vele verstoringen die plaatsvonden.

Bovendien kan op basis van een overzichtskaart van de verschillende lopen van het Klein Schijn in voorgaande perioden worden gesteld dat het verleggen van de loop ervan ook een zekere verstoring met zich meegebracht zal hebben. Volgens de Ferrariskaart (eind 18de eeuw) stroomde het Klein Schijn meanderend ten zuiden van het huidige Albertkanaal. Volgens de Atlas der Waterlopen van een eeuw later zijn grote delen van de rivier rechtgetrokken. In 1950 is het Klein Schijn ter hoogte van het projectgebied volledig rechtgetrokken. In de huidige situatie is de locatie van de rivier opnieuw gewijzigd, mede door de aanleg van de zwaikom in het oosten. Het Klein Schijn is nu ingekokerd.

Het rechtekken van het Klein Schijn, het aanleggen van de koker en/of het verleggen van de loop van de rivier in historische tijden heeft zeker een impact gehad op het bodemarchief. Datzelfde geldt voor de aanleg van de industrie ten zuiden.

2.3 Impactbepaling

Over een oppervlakte van ca. 6.145 m² zal een uitgraving plaatsvinden tot op het bodempeil van het Kanaal. Het huidig maaiveld bevindt zich hier op 4,19 +m TAW. Dit wordt afgegraven tot op 1,75 – m TAW. Op het breedste stuk meet de af te graven zone 25 m, op het smalste stuk slechts 3,50 m. Dit over een lengte van ongeveer 360 m.

De oude kaaimuur en bufferbuis van het Klein Schijn zullen worden afgebroken en er zal een nieuwe kaaimuur, bufferbuis, jaagpad, voetpad en kadeweg aangelegd worden. De bufferbuis zal in het westen aansluiten op de reeds aangelegde bufferbuis (werken Theunisbrug) op een diepte tussen 4 en 5 m beneden het huidige maaiveld en zal een diameter hebben van 2000 mm. De volledige omgevingsaanleg vindt plaats over een oppervlakte van ongeveer 10.000 m².

2.4 Bepalingen van de maatregelen

2.4.1 Kennispotentieel verder (voor)onderzoek

Voor het projectgebied gelegen aan de zuidelijke kanaaloever in de vallei van het Klein Schijn geldt een archeologische verwachting voor resten vanaf de steentijden tot de vroege middeleeuwen. De oevers van rivieren zijn in vrijwel alle perioden aantrekkelijke gebruiks- en vestigingsplaatsen gebleken voor de mens, getuige ook de reeds bekende vondsten langs de oevers van het Schijn. Eventueel verder onderzoek zou voor de zuidelijke kanaaloever dan ook kunnen bijdragen aan de kennis over de menselijke aanwezigheid in de vallei van het Klein Schijn.

Uit de reeds beschikbare gegevens kan echter niet worden opgemaakt of de eventueel aanwezige archeologisch relevante sporen of lagen op de zuidelijke oever intact zijn. Gezien het feit dat de loop van het Klein Schijn in het verleden enkele malen is verlegd geweest, is de kans groot dat er van eventuele archeologische sporen of lagen op de oorspronkelijke oevers niet veel meer rest. De aanleg van de Kempische Vaart, het Albertkanaal, de aanpassingen hierop en de aanleg van de Brug van Deurne-Bal en de Theunisbrug hebben de bodem in grote mate verstoord. Ook de huidige aanwezige

verhardingen hebben met zekerheid voor enige verstoring van het bodemarchief gezorgd. Hierdoor is het erg onwaarschijnlijk dat archeologisch relevante sporen bewaard zijn en al zeker niet in een voldoende grote context waardoor enige samenhang zal ontbreken. Bijkomend onderzoek zal geen kennisvermeerdering met zich meebrengen.

Aanvullend is de technische uitvoerbaarheid van archeologisch vervolgonderzoek, op grotere diepte in een relatief smalle strook, zeer moeilijk te realiseren en vormt het veiligheidsaspect een bijkomend probleem. Binnen de uitvoeringswijze van de geplande werken is het onmogelijk om op een gedegen manier relevante kennisvermeerdering te behalen.

2.4.2 Volledigheid van het (voor)onderzoek

Volgens de beslissingsboom voor verder archeologisch vooronderzoek² is er onvoldoende informatie over de aan- of afwezigheid van een archeologische site. Het kennispotentieel kon voldoende bepaald worden. Verder vooronderzoek is niet aangewezen.

² ONROEREND ERFGOED VLAANDEREN 2020 fig.3